

Porolisumból.

A napfényre került leletek ismertetése.

Az Erdélyi Múzeum múlt évi folyamának utolsó füzetében, a 337. és következő lapokon ismertetett ásatás nem volt éppen gazdagnak mondható leletekben. Legalább is nem annyira, hogy többet ne várhattunk volna tőle. Az agyagművesség emlékeit csaknem kizárólag edénydarabok képviselik épúgy, mint az üvegességet. A bronztárgyak maradványai nem kevésbé magukon viselik az enyészet bélyegét, mint az előkerült vastárgyak. Találtunk érmeket is, de ezek közül mindössze hat darab olyan, melyet többé-kevésbé meg lehet határozni. Mind a mellett vannak ezek közt is olyanok, hogy megérdemlik a rövid ismertetést. A közvetlenül alább, külön-külön ismertetendő darabok pedig annyira érdekesek, hogy teljesen kárpótolhatnak bennünket.

Ilyen elsősorban az a bronzba vésett *katonai elbocsátó levél* töredék, melyet eredeti nagyságában mellékletünkön *I. szám* alatt mutatunk be, s mely a diploma militare első (*a*) és második (*b*) lapjából fenmaradt szövegtöredékekkel bír. Leltük a *G* helyiségben. Ma csak ennyi olvasható rajta:

a) IA F. PA	b) S I
RECOGNITVM· EX	CIASVPÉ
AE· FIXAEST RO	. NERO CI
EMPLVM DIV	. VSQV . .
INERVAM	

Őszintén sajnálhatjuk, hogy nem maradt meg teljesen, vagy legalább több belőle, mert így elestünk attól a szerencsétől, hogy a háznak legalább egyik, talán éppen első gazdáját, névszerint ismerjük. Holott igazán csak egy kis széfencse kellett volna hozzá, hogy az első lap, ma első sorában az egész név megmaradjon, nem pusztán a *f(ilius)* és a *Pa(lmyra?)*. Ezek előtt megmaradt ugyan még *ia*, az apai név két utolsó betűje, de ebből semmit bizonyosan meg nem állapíthatunk. Az ezt megelőzőt betűkből pedig csak éppen annyi maradt, hogy izgassa tudásvágyunkat. Az első lehetett *Q*, vagy *R*; a második, negyedik és hatodik úgy látszik *A* volt, míg a többiek lehettek: *F, H, J, P, T*; melyik és hol állhatott, meg nem mondhatjuk. Annál kevésbé lehet erre következtetnünk, mert nem tiszta római, hanem csak rómaiásított név volt. A filiatot követő *Pa* mindenesetre az illető szűkebb hazájának, származási helyének nevéből maradt meg, de nem sokra megyünk vele, mert hiszen Pannoniától Palmyráig sok község

és tartomány neve kezdődött ezzel a két hangzóval.¹ Sokkal könnyebb a dolgunk a másik négy sorral, mely a diploma hitelesítési záradéka s egykor így szólt:

*descriptum et recognitum ex
tabula aenea² quae fixa est Romae
in muro post templum divi Aug(usti)
ad Minervam³*

A **b.** szöveg a diptychon első lapjának belső oldalán volt. Ezt állandóan gondatlanabbul vésték, mint a külső (első és negyedik) lapokat, mert a diptychon úgy volt lezárva, hogy a belső lapok (második és harmadik) nem voltak a nyilvánosságnak szánva. Valójában a belső lapokon a diploma egész terjedelmében kellett volna, hogy meg legyen, míg az első lapon annak kivonata, az utolsón a hitelesítő polgárok neve. De mint-hogy az első lap szövege éppen elegendő bizonyíték volt, a belső lapok vésésére, soha nagy gondot nem fordítottak.⁴ Annál inkább sajnálhatjuk ezt most, mert gondosabb vésés esetén reánk is több maradt volna, mint így. Egy-két adatot azonban így is találunk.

Az első sorban megmaradt két betű: **SI** annak a csapattestnek a nevéből, melyben az illető, ki a diplomát kapta, szolgált. Ez a csapattest lehetett valamelyik *cohors* vagy *ala singularium*. De lehetett az is, melynek előtünk ismeretes legteljesebb neve: *ala Silitana torquata civium Romanorum*. Ez az *ala* több helyen való állomásozás után Domitianus alatt került Pannoniába, s onnan Trajanus hódító hadjáratai alkalmával vezényelték Daciába. Itt is maradt az egész II. századon át. Helyesebben, Pannoniában egyetlen olyan emlék sem került eledlig napfényre, melynek alapján azt lehetne feltennünk, hogy az *ala* a II. század folyamán ott állomásozott volna. Ellenben több feliratos emlék lelőhelye azt bizonyítja, hogy Gyalúban volt a tábora. Innen került elő ugyanis a legtöbb reá vonatkozó feliratos emlék.⁵ Az *ala* egyik veteranusának sírköve pedig Magyar-Egereggyről való⁶, mely község nem messze van Zsákfalvától.

Megjegyzendő, hogy az *alanak torquata* mellékneve mindössze kétszer fordul elő, egy embernek *Cl. Paternus Clementianusnak*, Judea procuratorának cursus honorumában.⁷ Az *ala* nevében levő *civium Romanorum* jelző nem ejtethet kétségeskedésbe arra nézve, hogy a diplomában csakugyan a polgárjog adományozásáról van szó, ámbár ezt a jelzőt már a Kr. u. 85 és 98 évek közt megkapták az *ala*, tehát már Pannoniából azzal jött át. Ez a jelző azonban nem azt jelenti, hogy az *ala* tagjai valameny-

¹ A kiegészítésben azért vettem éppen *Palmyrat*, mert valószínűleg szolgáltak azon a vidéken onnan való katonák. (C. I. L. III. sz. 167.) Természetesen előbb még ezt is be kellene kétségtelenül bizonyítani.

² Esetleg *aerea*. Attól függ, hogy vajjon a Kr. u. 138. év előtt vagy után kelt-e a diploma. Mert az előtt kizárólag *aenea*, azután kizárólag *aerea* szokásos. (C. I. L. III. sz. 2034, 2038.)

³ A Kr. u. 93. év óta állandóan ez a képlet (formula.) Azt megelőzőleg különböző helyeken voltak a katonai elbocsátó levelek eredetijei kifüggesztve. (C. I. L. III. p. 2035)

⁴ V. ö. C. I. L. III. p. 843 s köv., továbbá Suppl. p. 1957—2005.

⁵ C. I. L. III. 845, 847, 848, 849, 7801. Ez utóbbinál a lelőhely nyilvánvalóan Gyalú elrontott neve.

⁶ C. I. L. III. 840.

⁷ C. I. L. III, 5775, 5776. Ez a Cl. Paternus Clementianus u. i. megelőzőleg volt ennek az *alanak* parancsnoka is.

nyien vagy csak nagyobb részben is, római polgárok. Az egyes csapat-testek, mint erkölcsi személy, együttesen, kitüntetésül kapták ezt a címet, a nélkül, hogy az egyes katonák ezzel megszüntek volna peregrinusok lenni.¹ Semmi sem áll tehát útjában annak a feltevésnek, hogy a fennmaradt két betűt ennek az *alanak* a nevéből megmaradottnak vegyük s így azt tételezzük fel, hogy a szóban forgó veteranus az *ala Siliana* katonája volt.

A második sor azért fontos mert kétségtelenül *Dacia superiore* a helyes kiegészítése. A diploma tehát a Kr. u. 128. év után, s a 158. év előtt kelt, vagyis a tartomány két részre osztottsága korából való. Legalább is mai tudásunk szerint az a feliratos emlék, mely *Dacia superiort* és *inferiort* először említi 128-ból való, az pedig, a melyik utoljára 158-ból.² Most, mikor már ennyire jutottunk, sajnálhatjuk igazán, hogy az első lap második sorát nem ismerjük pontosan. Vagy legalább a következő két sort birnök valamivel teljesebben. Mert a harmadik sorban megmaradt **nero** nem elegendő ahhoz, hogy az *ala praefectusának nevét megállapíthassuk*. A rákövetkező **ci** pedig kétségtelenül *civitate*re egészítendő ugyan ki, de pontos kormeghatározás szempontjából jó volna azt is tudnunk, hogy vajjon meg volt-e utána a *qui eorum non haberent* formula vagy pedig hiányzott. Ezzel azt is eldönthetnők, hogy vajjon a Kr. u. 145. év előtt vagy után kelt-e a diploma.³ Fájdalom erről is le kell mondanunk. Az utolsó sorban ennek a két szónak maradványait láthatjuk — **uxoribus quas**. Mindezeket összevetve abban a négy sorban, melyekből egy és más ránkmaradt, lényegében ez állhatott:

equitibus qui militaverunt in ala Siliana
torquata c(ivium) R(omanorum) quae est in Dacia superiore
sub nero ci
vitate[m] dedit et connubium cum uxoribus quas tunc
habuissent, etc.

Azt, hogy ez a tartalom milyen rövidítésekkel volt ebbe az aránylag kis területre beszorítva, ki tudná megmondani. Hiszen éppen hangsúlyoztuk fennebb, hogy a második és harmadik lapok vésésére nem fordítottak gondot. A mit úgy is kell értenünk, hogy a szavakat a leghatártalanabb önkény szerint rövidítették, s ezeket a rövidítéseket is igen gyakran a felismerhetetlenségig hibásan vésték.

Ez volna tehát az első elbocsátó levél, mely az *ala Siliana* tagjának szól és nem Pannoniában került napfényre.

Annyi azonban kétségtelenül bizonyos, hogy a kiásott háznak — valószínűleg első — lakója veteranus volt, ki Hadrianustól vagy Antoninus Piustól

1. sz. kép. — Domború műves ezüst lemez.

¹ C. I. L. III. p. 907. V. ö. p. 855. 862. 1964. 1967. és 2014.

² C. I. L. III. p. 161. és Suppl. p. 1375.

³ C. I. L. III. p. 907.

honesta missio alapján nyert polgárjogot és connubiumot. A házat később is lakták, a mint a leletekből kitetszik. Vajjon az ő leszármazói-e a későbbi lakók? Erre nem felelnek a leletek.

Ugyancsak katonai vonatkozást kell tulajdonítanunk annak a levélvagy sziv alakú *domború műves ezüst lemeznek* is, melyet szintén eredeti nagyságában mutat be az 1. számú kép. Ezt a C közben leltük a G szoba és az e fal keleti végét összekötő képzelt vonalban.

Ábrázolása egy sást mutat, mely két csavart törzsű oszlop között áll, kiterjesztett szárnyakkal és balra tekint. A két oszlop közül csak a jobb oldaliról kétségtelen, hogy csavart törzsű. A másikon ez nem kétségtelen, de fel kell tennünk. Az előző oszlop mellett még olyasmi is látszik, mintha egy felemelt fejű és törzsű kígyó volna. Biztosan azonban ez sem dönthető el. Az sem állapítható meg már, hogy vajjon az oszlopok aedícula jelképezői-e avagy áldozati tűz ég rajtuk, melynek lángját vélné az ember a csavart törzsű oszlop felett. Ámbár itt sem lehetünk bizonyosak, mert lehet az egész a véletlen csalóka játéka, melylyel a vékony lemezt behorpasztotta.

A két oszlopot aedícula jelképezőjének tartanunk több okunk van. Ilyen az, hogy biztos adatok szerint a legiok jelvényét a sást, a praetoriumban külön szekrényben helyezték el a katonai jelvényekkel. Épúgy a többi hadi istenség képét.¹ Mert a sas nem az a rómaiaknál, mint nálunk a lobogó, hanem a legfőbb hadi istennek Jupiter Optimus Maximusnak, — kinek ezt a helyét Mars csak a III. század közepe óta foglalja el — szimboluma. Ez a Jupiter pedig nemcsak a legioknak, hanem Juno Regina és Minerva társaságában az egész római haderőnek védelmezője. Tehát a segédcapatoknak is, melyeknek azonban kétségtelenül meg volt az a joguk, hogy saját istenségeiknek hódoljanak és azokat tiszteljék. De ezek is tisztelték Jupitert. A kömlödi kultuszkép² legjobban bizonyítja ezt. Igaz, hogy itt az istenség képe van előtérben, de nem hiányzik a sas sem, a szimbolum. Ez reánk nézve azért is érdekes, mert az összehasonlítás után lehetetlen kétségben lennünk arról, hogy a mi sasunk tényleg Jupiter sasa. Nem meglepő ezek után, ha Jupiter sasával auxiliaris csapatnál találkozzunk. Különösen ha azt katonai kitüntetésnek vesszük, mint azt tennünk is kell. A leletet tehát akkor is megtudjuk magyarázni, ha annak tulajdonosául azt a veteránust vesszük fel, kinek elbocsátó levelével az imént foglalkoztunk.

De még jobban érthetővé válik az, ha nem kötjük ennek a veteránusnak a személyéhez, hanem későbbi keletűnek vesszük. Ezt pedig nyugodtan megtehetjük a nélkül, hogy eddigi megállapításaink bármelyikének helyességét veszélyeztetnők. Ha ugyanis ezt az emléket a ház egy későbbi lakójának tulajdonítjuk, akkor azt is hozzá tehetjük, hogy az aedículaiban álló sas éppen a *legio V. Macedonica* sasa, annak megkülönböztető *insigneja*. Kétségtelen ugyanis, hogy ekkor, a mai Erdély északi részében álló csapatok mind ennek a Potaissában állomásozó legionak a csapatai. Ennek a legionak pedig valami mélyebben gyökerező köze kellett, hogy legyen a sashoz, mert az egykorú daciai érmeken azt vele vonatkozásban találjuk.³

¹ Domaszewszky, A. Die Religion des röm. Heeres, 11. lap.

² Desjardins-Romer, V. és VI. tábla.

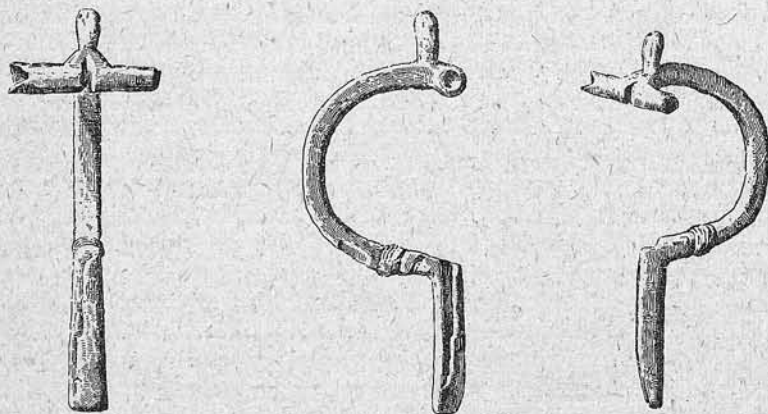
³ Imhof-Blummer: Die antiken Münzen Nord-Griechenland; Band I. Dacien und Moesien (Berlin, 1899.) Leírás: 5. lap B—C typus; képe 8. lap és Taf. I, 1—4. szám.

Azt, hogy miben állott ez a szoros kapcsolat, ez ideig még nem döntötték el.¹ De csak azért nem, mert a *legio insigneja köztudomás szerint, a bika*. Mindenesetre azonban azt kell tartanunk, hogy a sas a III. század derekán insigneja a legio V. Macedonicának. Mert *az említett érmeiken a sas éppen olyan viszonyban van ezzel a legioval, mint a Dacia provinciát jelképező női alak másik oldalán a legio XIII. gemina és az oroszlán*. Az a kérdés, hogy a legio hogyan jutott ehhez az insignehez talán eldől akkor, mikor feleletet kapunk arra a kérdésre, hogy van-e egyáltalán valami köze ennek a legionak ahhoz, mely *legio V. Urbana* néven szerepel néhány felíraton,² de létezéséről egyáltalán nincs más adatunk. Mivel a sas insigne, tehát érthető az is, hogy aediculában áll.

Az, hogy a képünkön ábrázolt sas katonai kitüntetés volt, majdnem kétségtelen. Alakja nem éppen szokatlan. Hasonlókat találunk a többi közt egy Bastából (Szerbia) való siremléken, melynek vázlatos rajzát Studniczka közli.³ Ezeken a domboru mű nem látszik. A miénknek megerősítési módja is más kellett, hogy legyen. Erre a célra az alsó felén két oldalt látható egy-egy nyulvány szolgálhatott, melyeket vissza lehetett hajtani.

* * *

Kizárólag vallásos vonatkozású az a *terrakotta domboru mű*, melyet *mellékletünk* 21. sz. képén mutatunk be. Leltük a *G* helyiségben a *b* fal tövében, hova mindenesetre magasabbról zuhant le. Trónuson ülő két istenséget ábrázol, azonban csak mellképben. A trónus alját egy olyan lap tölti ki, melyről kétségtelen, hogy felirat számára volt szánva. Ilyen és hasonló domboru művek nem éppen ritkák múzeumainkban. Tudtommal azonban még senki sem tette őket alapos tanulmány tárgyává. Tervem ezt önálló tanulmány keretében megtenni, s akkor az itt ábrázoltnak részletes méltatására is rákerül a sor.

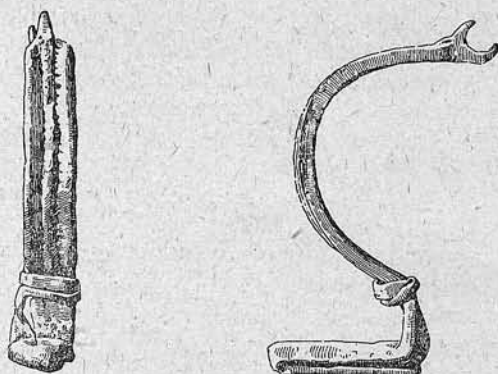

2. sz. kép. — Bronz-fibula.

¹ Arch.-epigr. Mitth. XV. 184. lap, 8. jzt.

² C. I. L. V. 2508 s. köv.

³ Arch.-epigr. Mitth. X. 211. lap. Fig. 2. Persze így eszik az ő feltevése, hogy az azokat viselő alak a mellette levőnek felesége.

3. sz. kép. — Bronz fibulatöredék.

A 2. és 3. sz. képek két bronz fibulát mutatnak, eredeti nagyságban és különböző nézetben. Az *első* (2. sz. kép) az u. n. *Armbrust Fibel* családjába tartozik, s meglehetősen hiányos, amennyiben úgy a tője, mint az a peczek, mely ezt tartotta, elveszett. Mindamellett fontos, mert vele találtuk Gordianus Pius ezüst érmének egy hamisítványát, mely pedig a Kr. u. III. század derekára helyezi ezt a fibulát. Ugyancsak e korbeli (Kr. u. 240—260) érmekkel találták a németföldi limeskutatások alkalmával, több ízben.¹

A másik fibula (3. sz. kép) aránylag még gyöngébb fentartású. Az *aláhajtott lábú* fibulák csoportjába tartozik, melynél a láb egy darab a többi részszel. Leleteink ezt a fibulát is egy időbe helyezi az elébb említettel. A G helyiségben leltük, a fűtőszervezet kiásása közben.

Ezek azok a leletek melyeket külön kellett ismertetnünk. A többiekről csoportonként fogunk megemlékezni az alábbiakban.

Érmek.

1.) *Vespasianus kis bronz érme*. Fele letörött, s ezért pontosabban meg nem határozható. Leltük az L helyiségben, a legalsó rétegben.

2.) *Hadrianus aranyérmének bronz hamisítványa*. Cf. Coh. II. 511. sz. Leltük a K és L helyiségek előterében,

3.) *Faustina senior* (Antoninus Pius felesége) ezüst érme. Coh. II. 426. lap, 32. sz. Leltük a könyhakemencze mellett, 1 m. mélyen.

4.) *Geta kis bronz érme*; előlapja teljesen kopott. Cf. Coh. III. 470. lap, 103. sz. Leltük az L helyiségben, a legalsó rétegben.

5.) *Gordianus Pius* ezüst érmének hamisítványa. Cf. Coh. III. 44. sz. Leltük az L helyiségben. Közvetlenül mellette találtuk a 2. sz. képen ábrázolt fibulát.

6.) *Bécsi fillér*. Luschin, Taf. V. 150. sz. Leltük a lakótelep ásatásának megkezdése előtt, a területnek a bozótól való tisztítása közben.

¹ Der obergerm.-raetische Limes des Römerreiches, Lief. II. Taf. VI. 22. Kastell Osterburken; Lief. XIV. 84. Kastell Pfiinz; Lief. XXVI. Taf. VI. 9. Kastell Weissenburg.

Ezekon kívül találtunk egy teljesen elkopott bronz érmet a G helyiségben, egyet Gordianus, kettőt Geta és egyet Hadrianus érmével.¹

Úgy látszik ezek alapján, hogy a lakótelep mindjárt a település kezdetétől lakott volt, mindaddig, míg Porolissumban rómaiak voltak.

Bronz tárgyak.

Valami különösebb jelentőségű tárgy nem akad köztük, ha csak azok a bronz koszorú (corona) maradványok nem, melyeket *mellékletünkön* 6—8. számok alatt mutatunk be. Ezeknek már a lelőhelye is fontos, amennyiben a C helyiségben kerültek elő és pedig a c fal mellett, egy csákányvágással mélyebben, mint a már ismertetett sasos ezüstlemez. Három darabra tört a vékony lemezpánt (6), melyre a lemezből készült levelek rá voltak erősítve. A 7. jelű darabon még látszik is a megerősítésre szolgáló nyulvány darabja, míg a másik levélmaradvány (8) már nagyon hiányos. Hasonlónak csekély maradványa lehet az a töredék, melyet a 6. jel alatt, éppen a közepén helyeztünk el. Fájdalom sokkal kevesebb az, a mi ebből a koszorúból ránk maradt, semhogy annak alapján meg lehetne állapítanunk, hogy vajjon katonai kintetés volt-e ez a corona, avagy nem? Ha az első eset megállapítható volna, akkor nagyjában a tulajdonos katona rangjára is lehetne következtetnünk, sőt a sasos domború művel bíró ezüst lemez is világosabb lehetne. Fájdalom a kérdés nem dönthető el.

Ezen a helyen kell megemlítenünk azt a két kis *bronz karikát* is, melyeket ugyancsak a mellékleten 9—10. jel alatt mutatunk be. Az egyik zárt, a másik nyitott. Amazt a G helyiség hypocaustumának kiborítása közben találtuk, emezt azonban a C közben és pedig az elébb említett hypocaustum végével egy irányban; ott ahonnan aztán, jó félméterrel mélyebben az elébb leírt koszorú-maradványok is előkerültek.

Már az L jelzésű helyiségből származik, a mellettük bemutatott (11.) *bronz gyűrű*, melynek kulcsa nagyrészt letört. Csak éppen annyi maradt meg belőle, hogy egykori létezését biztosan meg tudjuk állapítani. Ellenben alig lehet valamit megállapítanunk abból a három vékony *bronzsodrony*ból fonott töredékből, melyet közvetlenül a gyűrű mellett mutatunk be (12) és a melyik szintén abból a helyiségből való.

A még bemutatott négy bronz töredék közül a *melléklet 3. számú* egy bronz paterának részben megmaradt fogantyuja. A K helyiségben leltük és pedig a h falon levő üreg felső részével egyszintben. Kár, hogy a patera maga nem maradt meg. Ugyan e helyiség előteréből valók a 2. és 5. jelzésű áttört művű dísztag-töredékek, míg a hasonló 4. jelű már a védőfal ÉNy. sarka mellett — azon kívül — került elő.

* * *

Mielőtt tovább mennénk, kissé vissza kell térnünk, hogy a 13. és 14. számú darabokról is megemlékezzünk. Amaz egy üveg karperecznek a töredéke, mely az L helyiségben jött napfényre. Minthogy egyetlen közlésre

¹ Meghatározásukért *Magoss Irén* segédarch. k. a.-nak tartozom köszönettel. Az ő meghatározását *Kovács István* osztályarchaeologus úr volt szíves felülvizsgálni. A meghatározásnál *Cohen*, Mon. imp. Rom. első kiadása szolgált segítségül.

való üvegtárgy, annál inkább foglalhat ebben a társaságban helyet, minél bizonyosabb, hogy hasonló karpereczek eredetileg bronzból készültek. Már a félig átfúrt csont darab, melyet a konyhakemenczének a sütőkemencze felőli fala mellett találtunk, minden különösebb jogczím nélkül, csak azért került ide, hogy helye üresen ne maradjon. A rajta levő átfúrásról sem tudjuk, ha vajjon czéltudatos-e, avagy pedig valakinek pusztá gondlúzó szórakozásából került reá.

Vastárgyak.

Egy csoportban találja az olvasó azoknak az ásatás alatt előkerült vastárgyaknak a képét, melyek bemutatását szükségesnek tartottuk.¹⁹ A 22 jelű vaslándzsa-véget az atrium nyulványában találtuk, a sütőkemencze *m*₁ fala mellett, mintegy 1m. mélyen. Tőle nem messze került elő a 24. vaskés is, míg a 23 jelű késtörödek már a K helyiség előteréből való. Ennek nyele csonttal vagy fával borított volt egykor, míg amaz bele volt erősítve a nyélbe. Rendeltetésére rokon, s éppen ezért mindjárt a lándzsacsúcscsal kellett volna említünk azt a kis *háromszárnyú nyilhegyet* (25) mely az L helyiségben került elő.

A csoportban még két vasszerszám látható. Mindkettő *véső*. Az eltérés mindössze annyi, hogy az egyiknek (26) még fából készült nyele is volt, míg a másiknak (27) nem volt. Emez az atriumban, amaz a védőfal ásása közben, attól oldalt került elő.

Agyagtárgyak.

Az agyagművesség emlékei közül, természetesen nagymennyiségű edénycserepet találtunk. Közönséges mázas vagy mázatlan edényből származik ezek legnagyobb része minden díszítés nélkül. Terra sigillata alig került elő s az is díszítetlen. Került elő mégis néhány olyan maradványa az iparművesség ezen ágának, melylyel érdemes foglalkoznunk.

Ilyen elsősorban a mell. 20. száma alatt bemutatott edénytörödek, mely több, ma már össze nem illeszthető darabjával a konyhakemenczének *b* fal felőli lángjárásába volt szájjal leesve. Anyaga szürke agyag, melynek külseje füstöléssel sötétített úgy, hogy nagyon vékony az alapnál sötétebb színű mázzal bevontnak látszik. Már készen volt, mikor valaki egy nevet karczolt bele. Ebből ma is jól látszik, s az utolsó, kisebb és kevésbé mélyen karczolt betű kivételével a képen is kivehető: VRCIVS. Vajjon a készítő rabszolgának, fazekasmesternek, későbbi tulajdonosnak vagy valaki másnak nevét, illetőleg nevének egy részét rejtik-e ezek a betűk — titok.

Szintén a konyhából került ki bár törötten az a kis mécses, melyet u. o. 24 szám alatt mutatunk be. Halványvörös agyagból készült, s egykor vékonyan be volt vonva az alapnál sötétebb színű mázzal, melynek azonban ma csak nyomai látszanak itt-ott. Fenekén három concentricus

¹⁹ Véletlenül került közéjük a vaskulcs (23), mely szintén a Pometről való ugyan, de nem az ásatás területéről.

kör, közepén a mesterjegy: FESTI. Fájdalom, bár egészen jól kivethető, annyira még sem tiszta, hogy fénykép útján való reprodukciója lehetséges volna. A vele ábrázolt 25. ugyancsak sérült, kis edényke szintén halványvörös, de már szemcsés agyagból készült, s egykor szintén mázas volt. A K helyiségben leltük, közvetlenül a h fal mellett.

A 17—19. sz. edénycserepek közül az *írott* díszítésű darabnak hiányosságát kell sajnálnunk, mely a C közben került elő. Díszítő eleme eredetileg sem volt több, mint az a ferdén álló, hosszú szárú stilizált levél, melyből kettő ma is látszik rajta. A leveleket egymástól azok szárával és főerével párhuzamos pontsor választja el. Ilyen is megállapítható kettő. Nem a díszítő elemek gazdagsága vagy változatossága miatt tartozik ez az edénycserép az érdekesebb darabok közé. Anyaga jól iszapolt világos szürke agyag, melyet később valamivel sötétebb mázzal vontak be. Ilyen anyagú edényben pedig nem éppen gyakori a domború műves díszítésnek az a fajtája, melyet itt látunk, s melyet a szakirodalom *en barbotine* műnek nevez; a magyar fazekas ellenben *írásnak* hívja. Ő ugyanis u. i. hígított agyagba (rendesen *fehérföldbe*) mártja a maga tollszárból, nádból vagy más alkalmas anyagból készített eszközt, s azzal *írja* az edényre az ezekhez hasonló díszítéseket, épúgy, mint a mézeskalácsos a cukorpéppel a bábba.

Szintén finomabb anyagú az e mellett 19 sz. a. bemutatott *tálrészlet*. Jól kiégetett halvány vörösayagból készült, és sötét vörös mázzal is levonták. Az atriumban leltük, a c fal mellett, épúgy mint a 17. számút, mely díszítésén kívül még abban is eltérést mutat, hogy sokkal vastagabb, kevésbé kiégetett, sovány halványvörös agyagból készült, s egykor volt mázának csak halvány nyomai vannak.

Dr. Buday Árpád.

Porolissumi leletek.

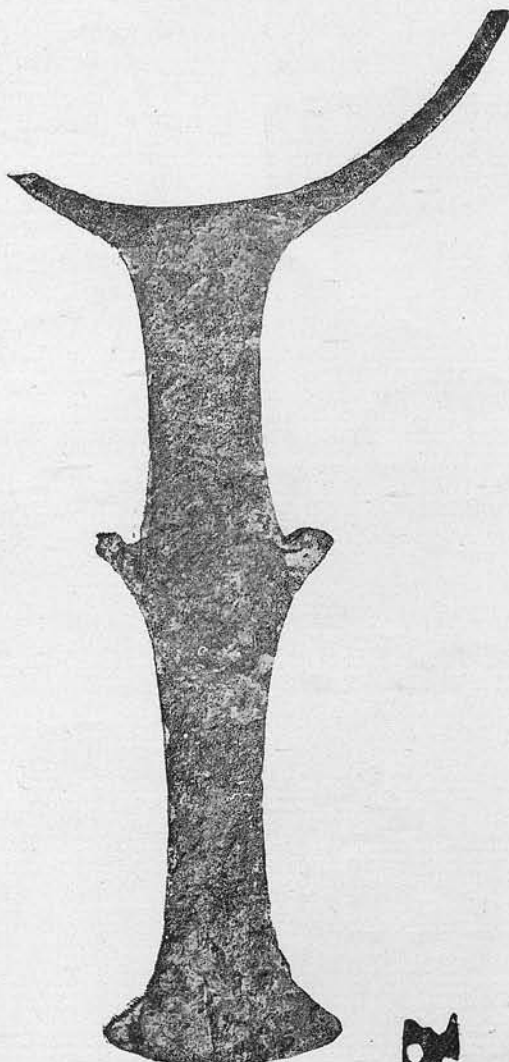
Bronz tárgyak.

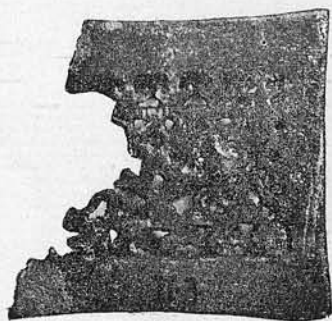
1a

1b

3

2

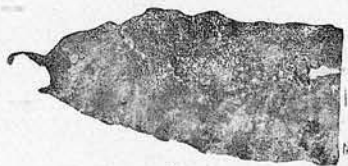
4

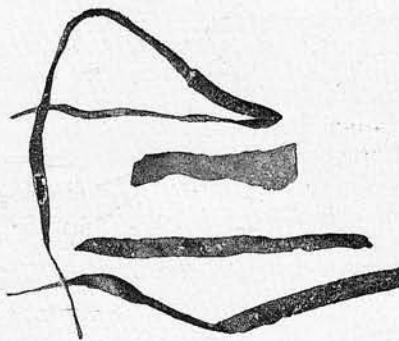
5

(Az 1a—1b eredeti nagyság, a többi az eredetinek kbl. kétharmada.)

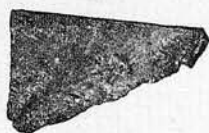
Porolissumi leletek.
Bronz-, agyag-, üveg- és csonttárgyak.

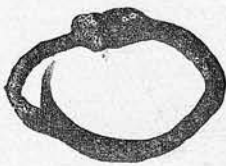
7

6

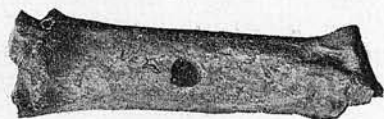
8

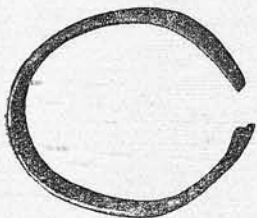
9

13

14

10

11

12

15

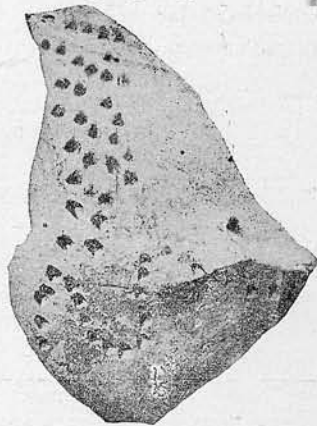

16

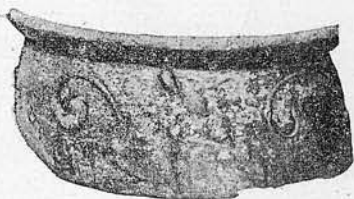
(A 15—16 az eredeti nagyságnak kbl. kétharmada; a többi annak ötödöde).

Porolissumi leletek.

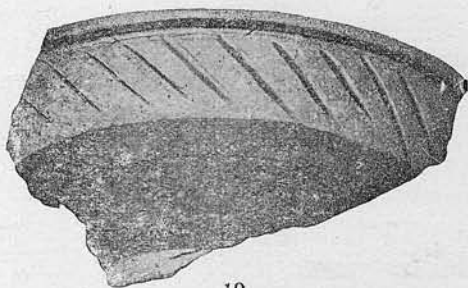
Agyagtárgyak.

17

18

19

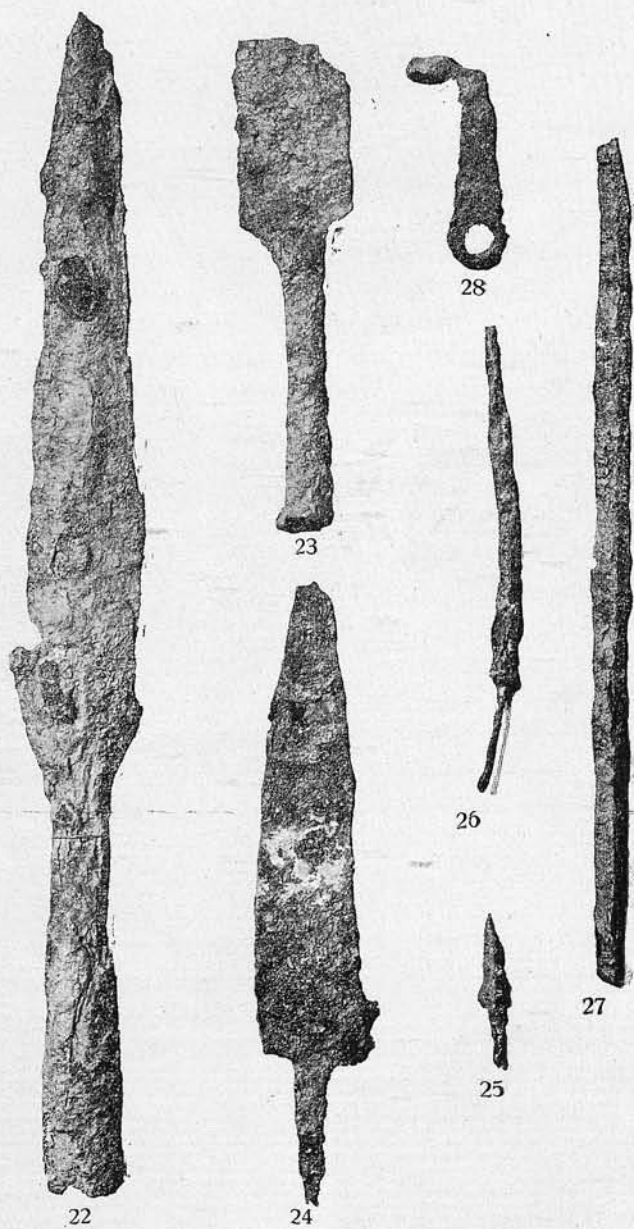
20

21

(A 21 az eredeti nagyságnak kbl. $\frac{2}{3}$ -da, a többi annak egyharmada.)

Porolissumi leletek.
Vas tárgyak.

(Az eredeti nagyságnak körülbelül fele.)